

150

Lucija Burić

O zanatu *connoisseura*

Seminarski program *Il mestiere del conoscitore.*

Bernard Berenson, Herbert Horne, Roger Fry.

Firenze – Londra 1900, idee diverse per una storia dell'arte sulle opere, Bologna i Firenca, 20. – 23. rujna 2022.

1 Program i opis seminara dostupni su na sljedećoj poveznici: <https://fondazionezeri.unibo.it/it/formazione/corsi-e-seminari/corsi-e-seminari-di-formazione-specialistica-in/il-mestiere-del-conoscitore-bernard-berenson-herbert-horne-roger-fry/>
[il-mestiere-del-conoscitore-bernard-berenson-herbert-horne-roger-fry](https://fondazionezeri.unibo.it/it/formazione/corsi-e-seminari/corsi-e-seminari-di-formazione-specialistica-in/il-mestiere-del-conoscitore-bernard-berenson-herbert-horne-roger-fry/)

U Bologni i Firenci krajem rujna 2022. godine održan je seminar u ciklusu višednevnih seminarskih programa za specijalističko usavršavanje mladih talijanskih i stranih istraživača u polju povijesti umjetnosti.¹ Ovogodišnji program pod nazivom *Il mestiere del conoscitore. Bernard Berenson, Herbert Horne, Roger Fry. Firenze–Londra 1900, idee diverse per una storia dell’ arte sulle opere*, ograničen na 25 polaznika odabranih na temelju evaluacije prijava podnesenih na javni poziv za sudjelovanje, realiziran je u organizaciji Zaklade Federico Zeri–Sveučilište u Bologni, Zaklade CR Firenze i Ville La Pietra–New York University Florence, a osmislili su ga Andrea De Marchi (Sveučilište u Firenci) i Elisa Camporeale (Marist College pri institutu Lorenzo de’ Medici u Firenci). Povjesničari umjetnosti i stručnjaci s različitih talijanskih i svjetskih sveučilišta, istraživačkih instituta i muzeja polaznicima su kroz 22 predavanja organizirana u sedam sesija opširno predstavili početke formiranja moderne metodologije povijesti umjetnosti te rezultate svojih novih istraživanja u tom području. Kroz prizmu suvremene povijesno-umjetničke metodologije, polaznike seminara upoznali su s djelovanjem slavni, ali i onih do sada zanemarivanih poznavatelja i poznavateljica umjetnosti djelatnih oko 1900. godine. Pritom su polaznici seminara imali priliku prisjetiti se i razmotriti iz novog kuta neke od najpoznatijih istraživačkih slučajeva povezanih sa sjevernotalijanskom umjetnošću kasnoga srednjeg i ranoga novog vijeka te upoznati

dragocjen arhivski materijal iz vremena Berensona, Frya i Hornea.

U prvoj sesiji seminara održanoj u Zakladi Federico Zeri u Bologni predavači Mauro Minardi, Neville Rowley, Mattia Vinco i Marco Mascolo prikazali su neke od najzanimljivijih istraživačkih slučajeva iz opusa Rogera Frya, britanskog slikara, likovnog kritičara te poznavatelja starih majstora i postimpresionističkog slikarstva. Sudionicima su kroz suvremenu analizu tekstova Rogera Frya i usporedbu s istodobno nastalim Berensonovim studijama nanovo predočena slavna djela Paola Uccella, Piera della Francesce i Giovannija Bellinija, kao i njegova promišljanja o neočekivanim poveznicama između ranorenesansnog i postimpresionističkog slikarstva. Drugi dan seminara nastavio se u Zakladi Zeri vrlo intenzivnim, no uhodanim ritmom, počevši izlaganjima posvećenima manje poznatim i slabije istraživanim *connoisseurima* sijenskog slikarstva. Giovanna Ragonieri, Gabriele Fattorini i Fausto Nicolai predstavili su Giacoma de Nicolu, Lucy Olcott i Fredericka Masona Perkinsa te razmotrili njihove odnose sa suvremenima iz umjetničkog svijeta koristeći se poznatim povijesnim studijama i vodičima, ali i impresivnim novootkrivenim arhivskim materijalom. Treća sesija predavanja donijela je novi uvid u izvorne metode istraživanja prvih *connoisseura*. Kroz izlaganja Ilarie Della Monice, Davidea Civettinija i Franka Dabella, obogaćena brojnim reprodukcijama fotografija, bilješki i skica umjetnina s terenskih istraživanja te zapisa o svakodnevnim

anegdotama iz osobnih dnevnika, publici su živopisno prikazani privatni i profesionalni životi i putovanja Bernarda i Mary Berenson te Dana Fellowsa Platta. Drugi dan seminara zaključen je doprinosom Flaminie Gennari, koja je predstavila Rogera Frya u ulozi kustosa muzeja MoMA (Metropolitan Museum of Art) u New Yorku te sudbinu zbirke umjetnina američkog financijera Johna Pierpont Morgana.

Druga dva dana seminarskog programa održana su u Firenci, najprije u imponzantnoj Villi La Pietra koja je nekada pripadala američkoj obitelji Acton, a danas je dom sveučilišta New York University Florence. Nakon uvodnog predavanja Francesce Baldry o istraživačkom potencijalu fotografskog medija i fotoarhiva u slučaju istraživanja obitelji Acton, svi su sudionici provedeni kroz pitoreskne vrtove, a zatim i prizemne prostorije vile gdje se čuva zbirka Acton, bogata remek-djelima toskanskoga kasnosrednjovjekovnog slikarstva. Sljedeća je sesija pokrila široku lepezu tema povezanih s poznavateljima umjetnosti i njihovim djelovanjem početkom 20. stoljeća: polaznici su od Sonie Chiodo, Imogen Tebbury i Jonathana Nelsona saznali o istraživanjima Herberta Hornea, o Robertu Langtonu Douglasu i začetku metode arhivskog istraživanja u krugovima poznavatelja te fascinantom fenomenu iz povijesti atributivne metode – slučaju „Amico di Sandro”. Za kraj trećeg dana seminarskog programa David Ekserdjian prikazao je nedovoljno valoriziran rad britanske povjesničarke umjetnosti Maud Cruttwell, na koncu podsjetivši sve slušatelje da „umjetničko djelo ima

dva života” – svoj kontekst nastanka i svoju *fortunu criticu*.

Posljednji dan seminarara započeo je predavanjima Elisabette Nardinocchi i Alice Parri te njihovim istraživanjima sakupljačke aktivnosti i povijesnoumjetničkih studija Herberta Hornea i Charlesa Loesera, nakon čega su svi predavači i polaznici provedeni kroz eklektičnu zbirku slavnog kolekcionara i trgovca umjetninama Stefana Bardinija. Posljednja sesija predavanja u sklopu ovog seminarskog programa bila je otvorena za širu javnost. Keith Christiansen u tu je svrhu publici predstavio uvodni pregled najvažnijih dostignuća velikana povijesti umjetnosti s početka 20. stoljeća. Elisa Camporeale osvrnula se na povijesni i društveni kontekst prvih izložbi starih majstora i primjenu fotoarhiva u suvremenoj povijesti umjetnosti. Zaključno predavanje o nastanku mjesečnika *The Burlington Magazine* i različitim pristupima povijesti umjetnosti Berensona, Hornea i Frya održala je Caroline Elam, autorica znamenite recentne knjige *Roger Fry and Italian Art*, na koju su se predavači kontinuirano referirali tijekom cijeloga seminarskog programa.²

Cjelokupni seminar uspješno je rasvijetlio razvoj povijesti umjetnosti u vidu istraživanja, izdavaštva, književnosti, fotografije, tržišta, sakupljanja i muzeja te složene mreže društveno-kulturnih odnosa između Toskane i SAD-a. Iako je njegov primarni cilj bio prijenos znanja i suvremena revalorizacija djelovanja najslavnijih *connoisseursa*, kritičara i kolekcionara te usavršavanje mladih istraživača, gotovo su svi predavači svoja izlaganja obogatili novim saznanjima,

² Caroline Elam, *Roger Fry and Italian Art*, London: Ad Ilissum, 2019.

materijalima i interpretacijama, koristeći se suvremenim metodološkim alatima. Polaznicima je k tome pružen uvid u slabije poznate *connoisseure*, posebice žene, uz reviziju njihovih uloga i zasluga u istraživanjima koja se danas smatraju ključnima za rano formiranje moderne povijesnoumjetničke metodologije. Budući da je autorica ovog teksta, čije je sudjelovanje na seminaru omogućeno u sklopu projekta *Istraživanje provenijencije umjetnina u zagrebačkim zbirkama* (HRZZ, IP-2020-02-1356), bila jedna od tek dvije polaznice seminara koje nisu pristigle s talijanskih sveučilišta, nameće se pitanje internacionalne dostupnosti, odnosno uočava problem odaziva na ovaj i slične programe. Žaljenje što nije bilo više sudionika iz inozemstva, a među njima i onih iz Hrvatske, utoliko je veće jer se ovakav seminar namijenjen mladim istraživačima pokazao vrlo važnim za dublje razumijevanje razvoja discipline i u Hrvatskoj te kontekstualizaciju metodoloških pristupa Grge Gamulina, Cvite Fiskovića i Krune Prijatelja. Štoviše, iz istog razloga ovaj ciklus seminara može poslužiti kao model hrvatskoj znanstvenoj i stručnoj zajednici za slične specijalizirane programe izobrazbe mladih znanstvenika. ✕